

gemeente
Zoetermeer

Stadspeiling 2018

Deelrapport omgaan met geld

Stadspeiling 2018

deelrapport omgaan met geld

april 2019

opdrachtgever:
Werk, Zorg en Inkomen

Karien Damen

analyse en rapportage:
JaBo, Onderzoek & Statistiek

Bert Ploeger

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	5
1 ONDERZOEKSVERANTWOORDING	7
1.1 inleiding	7
1.2 doelstellingen	7
1.3 steekproeven en respons	7
1.4 dit rapport	8
2 RESULTATEN (12 T/M 23 JAAR)	9
2.1 leren omgaan met geld	9
2.2 jongeren en financiële problemen	10
3 RESULTATEN (18 JAAR EN OUDER)	13
3.1 bekendheid van organisaties en regelingen	13
3.2 financiële problemen	14
BIJLAGE I BEVOLKING, STEEKPROEVEN EN RESPONS	15
BIJLAGE II BETROUWBAARHEID EN NAUWKEURIGHEID	17
BIJLAGE III VRAGENLIJST JONGEREN (12 T/M 23 JAAR)	19
BIJLAGE IV VRAGENLIJST 18 JAAR EN OUDER	21
BIJLAGE V RECHTE TELLINGEN - JONGEREN	25
BIJLAGE VI TOELICHTINGEN - JONGEREN	29
VI-1 geldzaken waarover jongeren meer informatie willen hebben	29
VI-2 Wie of welke organisatie zouden jongeren aan een vriend in financiële problemen aanraden?	32
BIJLAGE VII RECHTE TELLINGEN - 18 JAAR EN OUDER	35
BIJLAGE VIII TOELICHTINGEN - 18 JAAR EN OUDER	39
VIII-1 wie of welke organisatie zouden respondenten een jongere (tot 24 jaar, met financiële problemen), aanraden voor hulp of advies?	39
VIII-2 wie of welke organisatie zouden respondenten een ouder persoon (vanaf 24 jaar, met financiële problemen), aanraden voor hulp of advies?	41
BIJLAGE IX KRUISTABELLEN JONGEREN (12 T/M 23 JAAR)	43

SAMENVATTING

algemeen

In de stadspelling van 2018 (opvolger van de omnibusenquête en jongerenpeiling) zijn enkele vragen gesteld over *omgaan met geld*. Daarbij wordt ingegaan op de ervaring van jongeren met (leren) omgaan met geld en op de bekendheid (van zowel jongeren als 18+'ers) met organisaties en regelingen die kunnen helpen bij problemen op financieel gebied.

De vragen (in twee verschillende vragenlijsten) zijn voorgelegd aan twee steekproeven: 4000 Zoetermeeders van 18 jaar en ouder, en 6.000 Zoetermeeders van 12 t/m 23 jaar. Er is dus enige overlap: Zoetermeeders van 18 tot en met 23 jaar kunnen in beide steekproeven vallen (maar de steekproeftrekking is zodanig opgezet dat zij niet in twee steekproeven tegelijk kunnen vallen).

De bruikbare respons op de vragenlijst voor jongeren bedraagt 14,8%; onder 18+'ers bedraagt de bruikbare respons 27,2%.

respondenten van 12 t/m 23 jaar

Op de vraag aan jongeren van wie zij het meeste hebben geleerd over omgaan met geld wijst een grote meerderheid de eigen ouders aan als belangrijke bron. Andere informatiebronnen, zoals vrienden en school, zijn veel minder belangrijk. Een klein percentage zegt autodidact te zijn, of van niemand geleerd te hebben met geld om te gaan.

De meeste jongeren (60%) vinden dat zij voldoende geïnformeerd zijn over geld. Bij degenen voor wie dat beter had gekund zit het probleem vaak bij zaken als het doen van belastingaangifte, hypotheken, lenen, sparen, beleggen, verzekeren.

instanties en regelingen

Wie financiële problemen heeft kan met zijn of haar vragen terecht bij verschillende instanties. Om de bekendheid van deze instanties te peilen is de respondenten gevraagd welke organisatie zij een vriend of vriendin zouden aanraden voor hulp of advies.

Van alle respondenten kan slechts een beperkt deel antwoord geven op deze vraag. Dat aandeel varieert van 9% onder 12 t/m 14-jarigen tot 29% onder de 21-t/m 23-jarigen. De meest genoemde adviseurs zijn: de bank; de eigen ouders; het Jongeren Informatie Punt (JIP); het Nibud.

eigen financiële problemen

21% geeft aan dat zij zelf met financiële problemen te maken hebben gehad in de afgelopen twaalf maanden. De belangrijkste problemen die jongeren noemen: het niet kunnen meedoen (bijvoorbeeld met uitgaan, of met een vakantie); studieschuld; moeilijk kunnen rondkomen.

Of jongeren financiële problemen zeggen te hebben hangt samen met hun leeftijd en met de hoogte van de opleiding die zij volgen. Een voor de hand liggende verklaring hiervoor: jongeren die op zichzelf zijn gaan wonen krijgen nieuwe verantwoordelijkheden op financieel gebied, met bijbehorende problemen.

respondenten van 18 jaar of ouder

organisaties

Het Nibud is, met 69%, onder 18+'ers veruit de bekendste organisatie die kan helpen bij geldzaken. Ook Schuldhulpmaatje en het Juridisch Loket zijn, beide met 39%, redelijk goed bekend.

regelingen

De Zoetermeerpas is, met 77%, de bekendste regeling voor mensen die moeite hebben met rondkomen. Ook Schuldhulpverlening en bijzondere bijstand zijn begrippen die meer dan 50% kent.

financiële problemen

Net als aan jongeren is aan 18+'ers gevraagd wie of welke organisatie zij aan een ander zouden aanraden voor hulp of advies bij problemen op financieel gebied. 35% noemt organisaties of adviseurs voor jongeren (tot 24 jaar): het JIP wordt daarbij het meest genoemd; daarnaast noemt men de gemeente (met name voor schuldhulpverlening), Schuldhulpmaatje en het Nibud.

33% noemt organisaties of adviseurs voor personen vanaf 24 jaar. Hier wordt Schuldhulpverlening het meest genoemd, eveneens gevolgd door Schuldhulpmaatje en het Nibud.

1

ONDERZOEKSVERANTWOORDING

1.1 inleiding

In september / oktober 2018 is in Zoetermeer de jaarlijkse stadspeiling (combinatie van - voorheen - de omnibusenquête en de jongerenpeiling) gehouden. In deze enquêtes worden over uiteenlopende onderwerpen vragen gesteld aan inwoners van Zoetermeer. In opdracht van de afdeling Samenleving zijn vragen gesteld over omgaan met geld, met name door jongeren.

1.2 doelstellingen

Doel van het onderzoek is uitspraken te kunnen doen over

- de ervaring van jongeren met (leren) omgaan met geld;
- de bekendheid (van jongeren en 18+'ers) met organisaties en regelingen die kunnen helpen bij problemen op financieel gebied.

De onderzoeksopdracht houdt ook in dat, voor zover mogelijk is, wordt nagegaan of geïnformeerdheid over financiën en het optreden van financiële problemen bij jongeren een verband vertonen met leeftijd en opleiding.

1.3 steekproeven en respons

In 2018 zijn in de stadspeiling de vragen voor jonge Zoetermeeders (12 t/m 23 jaar) en voor Zoetermeeders van 18 jaar en ouder voor het eerst in dezelfde periode gesteld. Waar mogelijk en wenselijk zijn de vragen voor deze groepen gelijklopend. Dat was niet mogelijk bij de vraagstelling over omgaan met geld. In dit rapport wordt daarom verslag gedaan van afzonderlijke onderzoeken.

Voor het onderzoek onder Zoetermeeders vanaf 18 jaar zijn drie niet overlappende steekproeven getrokken uit de BRP (Basisregistratie Personen). Elke steekproef bevat 4.000 Zoetermeeders die op 1 september 2018 18 jaar of ouder waren. Voor de personen in deze steekproeven geldt bovendien dat zij op dat moment niet woonachtig waren in een 'bijzonder woongebouw' (verzorgingshuis, gevangenis, gezinsvervangend tehuis). Aan de personen uit deze drie steekproeven zijn verschillende vragenlijsten voorgelegd. Eén van deze vragenlijsten bevat de vragen over omgaan met geld.

Voor het onderzoek onder jongeren is één steekproef van 6.000 Zoetermeeders getrokken, die op 1 september 2018 ten minste 12 jaar oud, maar jonger dan 24 jaar waren.

Er is dus een zekere overlap in de leeftijdscategorieën waarbinnen de steekproeven zijn getrokken: Zoetermeeders van 18 tot en met 23 jaar kunnen in beide steekproeven vallen (maar de steekproeftrekking is zodanig opgezet dat Zoetermeeders niet in twee steekproeven tegelijk kunnen vallen).

De vragenlijsten zijn per post toegezonden, met voor de respondent de keuze tussen digitale beantwoording en beantwoording op papier.

De respons op de vragenlijst voor jongeren bedraagt 956 personen (15,9%).

De vragen over geld zijn in voldoende mate beantwoord door 886 personen (14,8%).

De respons op de vragenlijst voor 18+'ers, die de vragen over omgaan met geld bevat, bedraagt 1.123 personen (28,1%). De vragen over dit onderwerp zijn in voldoende mate beantwoord door 1.088 personen (27,2%).

1.4 dit rapport

Hoofdstuk 2 bespreekt de resultaten uit het jongerenonderzoek.

Hoofdstuk 3 bespreekt de resultaten uit het onderzoek onder 18+'ers.

bijlagen

- Een verantwoording van het onderzoek staat in bijlage I (representativiteit) en bijlage II (betrouwbaarheid en nauwkeurigheid).
- De vragenlijsten van de stadspeiling, voor zover relevant voor dit deelonderzoek, zijn opgenomen als bijlage III (jongeren) en IV (18+'ers).
- De resultaten in tabelvorm (rechte tellingen) staan in bijlage V (jongeren) en VII (18+'ers).
- Antwoorden op open vragen zijn opgenomen als bijlage VI (jongeren) en VIII (18+'ers).
- In bijlage IX zijn de kruistabellen opgenomen, waarop diagrammen in hoofdstuk 2 zijn gebaseerd.

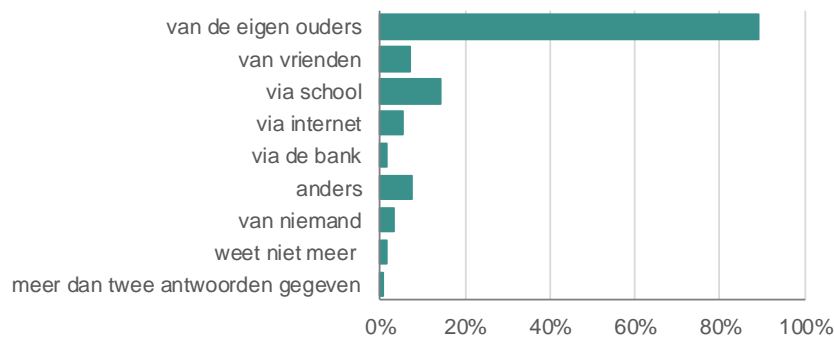
2

RESULTATEN (12 t/m 23 jaar)

2.1 Ieren omgaan met geld

Op de vraag van wie zij het meeste hebben geleerd over omgaan met geld geven 566 jongeren (12 t/m 23 jaar) één antwoord, 229 jongeren geven twee antwoorden, anders dan 'weet niet' of 'van niemand'. Meer dan twee antwoorden mocht niet. Een grote meerderheid van de jongeren (89%) wijst de eigen ouders aan als belangrijke informatiebron over geld, andere informatiebronnen scoren veel lager (zie figuur 2-1).

Dertig jongeren (3%) zeggen dat ze van niemand hebben leren omgaan met geld. Van de 68 respondenten die het antwoord 'anders' geven zegt het merendeel, in verschillende bewoordingen, dat zij op financieel gebied autodidact zijn (zie p.25).

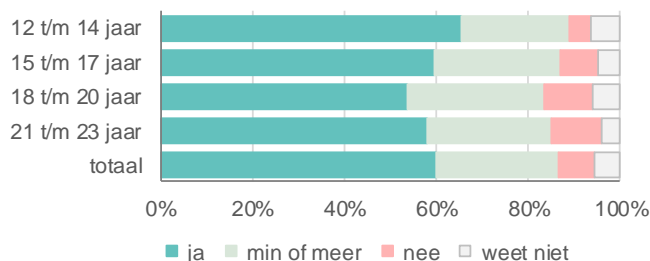

figuur 2-1 van wie / op welke manier hebben jongeren het meest geleerd over omgaan met geld? (in procenten, n = 886, maximaal twee antwoorden per respondent)

In hoeverre jongeren vinden dat zij voldoende zijn geïnformeerd over financiële zaken wordt voor verschillende leeftijdsgroepen weergegeven in figuur 2-2.

De meeste jongeren (60%) achten de informatie voldoende.

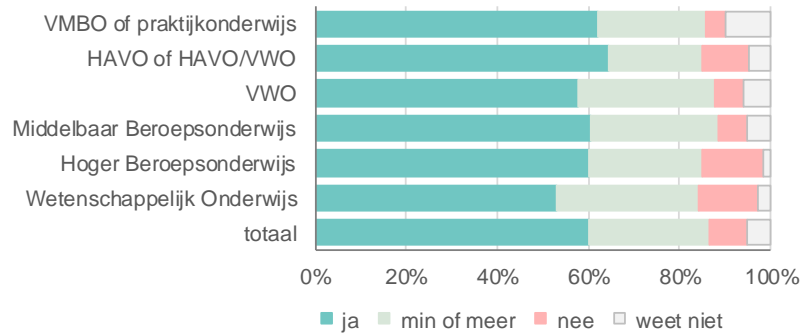
Binnen de leeftijdsgroep waarin jongeren de stap naar zelfstandigheid maken zijn er iets meer respondenten die de informatie *niet voldoende* achten, dan bij de jongeren tussen van 12 tot en met 17 jaar. Dit verschil is niet significant.

figuur 2-2 vinden respondenten dat zij voldoende geïnformeerd zijn over geldzaken? naar leeftijd (in procenten, n = 877)

Tevens is nagegaan of de mate waarin jongeren zich over financiën geïnformeerd achten een relatie vertoont met de opleiding die zij volgen (waarbij onderscheid is gemaakt is naar drie niveaus van voortgezet onderwijs, en drie niveaus van vervolgonderwijs). Figuur 2-3 laat zien dat er kleine verschillen optreden tussen opleidingsniveaus, maar ook daaraan kunnen geen harde conclusies worden verbonden. Dat juist de respondenten die een hogere vervolgonderwijs volgen wat

vaker vinden dat zij onvoldoende geïnformeerd zijn zou met hun leeftijd en financiële zelfstandigheid te maken kunnen hebben.

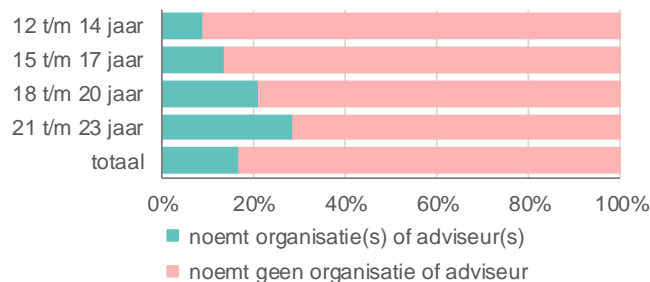

figuur 2-3 vinden respondenten dat zij voldoende geïnformeerd zijn over geldzaken? naar huidige opleiding (in procenten, n = 757)

Aan degenen die van zichzelf vinden dat zij *niet voldoende* of *min of meer voldoende* zijn geïnformeerd is gevraagd over welke zaken zij meer informatie zouden willen hebben. Hun antwoorden staan op p.29 en verder. Het meest genoemd wordt het doen van belastingaangifte, vaak in combinatie met andere zaken, zoals hypotheeken, lenen, sparen, beleggen, verzekeren. Een aantal respondenten verwijst duidelijk naar de leeftijd 18 jaar, en naar wat er op die leeftijd verandert op het gebied van studiefinanciering, verzekeringen en dergelijke.

2.2 jongeren en financiële problemen

Wie financiële problemen heeft, bijvoorbeeld door schulden of een betalingsachterstand, kan met zijn vragen over geld terecht bij verschillende instanties. Om de bekendheid van deze instanties te peilen is de respondenten gevraagd om even in de rol van coach te kruipen: wie of welke organisatie zouden zij aan een vriend of vriendin (met financiële problemen) aanraden, voor hulp of advies? Figuur 2-4 toont dat het merendeel van de respondenten het antwoord schuldig moet blijven. Van alle respondenten geeft slechts 16% antwoord op deze vraag. Maar de figuur laat ook zien dat het aandeel dat wel een antwoord weet wel sterk toeneemt met de leeftijd. Onder de 21- tot en met 23-jarigen is het aandeel respondenten dat een advies kan geven 29%. In de jongste categorie is dat 9%.

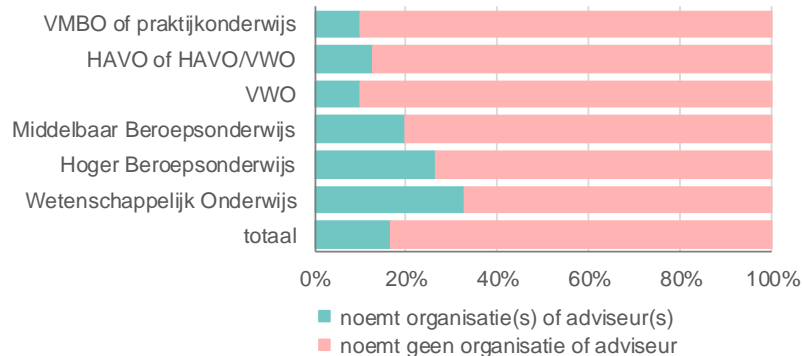

figuur 2-4 kan men aan een vriend of vriendin een organisatie of adviseur aanraden, in geval van financiële problemen?, naar leeftijd. (in procenten, n = 871)

Een vergelijkbaar verschil is te zien wanneer men het kunnen geven van een advies relateert aan de opleiding die respondenten volgen (waarbij de kleine groep basisschoolleerlingen en de groep respondenten die geen opleiding (meer) volgen buiten beschouwing blijven).

Figuur 2-5 laat een positief verband met het niveau van de (vervolg-)opleiding zien. Binnen dit verband met opleidingsniveau speelt uiteraard ook de leeftijd een rol.

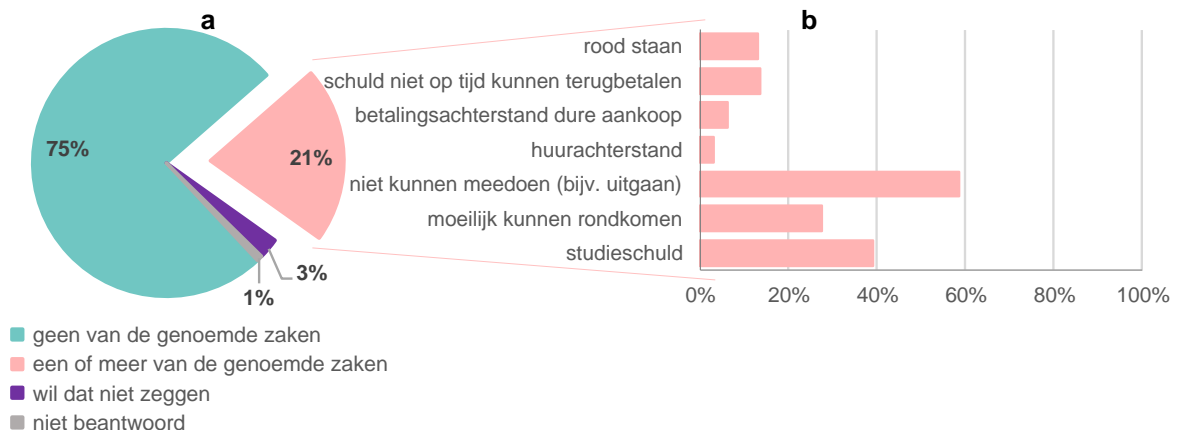
De meest genoemde adviseurs zijn: de eigen ouders; het Jongeren Informatie Punt (JIP); de bank; het Nibud (zie het overzicht op p.32).

figuur 2-5 kan men aan een vriend of vriendin een organisatie of adviseur aanraden, in geval van financiële problemen?, naar huidige opleiding (in procenten, n = 751)

eigen financiële problemen

Op de vraag naar eigen problemen rond het omgaan met geld antwoordt het grootste deel van de jongeren (75%) dat zij in de afgelopen twaalf maanden niet van dit soort problemen hebben gehad. 21% zegt wel met dergelijke problemen te maken te hebben gehad (zie figuur 2-6). De belangrijkste problemen die zij noemen: *niet kunnen meedoen* (met uitgaan, met een vakantie); *studieschuld*; *moeilijk kunnen rondkomen*.

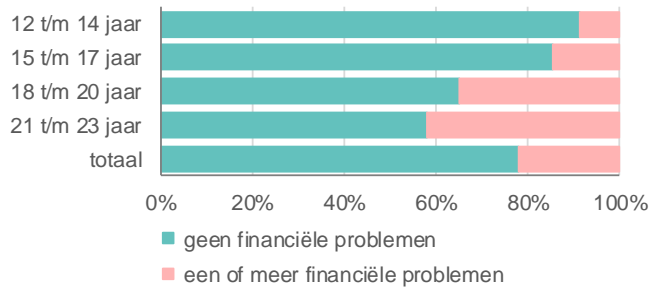
figuur 2-6 a. hebben respondenten in de afgelopen twaalf maanden te maken gehad met financiële problemen? naar leeftijd. (in procenten, n = 868)
b. met welke specifieke financiële zaken hebben deze respondenten te maken gehad in de afgelopen twaalf maanden? (in procenten, n = 189, meer dan één antwoord mogelijk)

In figuur 2-7 en 2-9 wordt nagegaan of het hebben van financiële problemen (inclusief het hebben van een studieschuld) een verband vertoont met leeftijd respectievelijk opleiding. Er blijkt een positief verband te zijn, en dat is niet onlogisch. Een voor de hand liggende verklaring: jongeren die op zichzelf zijn gaan wonen krijgen nieuwe verantwoordelijkheden op financieel gebied, met bijbehorende problemen.

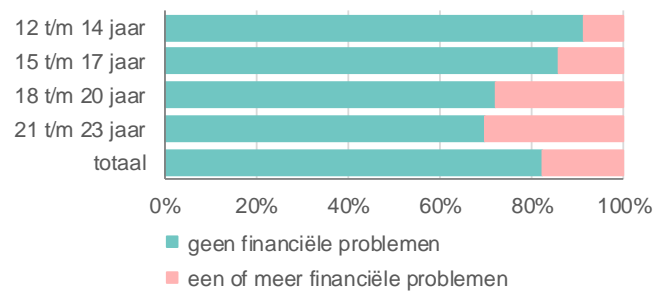
Enigszins anders wordt het wanneer een *studieschuld* niet als een financieel probleem wordt opgevat:

Een positief verband met leeftijd blijft weliswaar zichtbaar wanneer respondenten met alleen maar een studieschuld buiten beschouwing blijven, maar het verband wordt minder sterk. Dat wordt geïllustreerd in figuur 2-8.

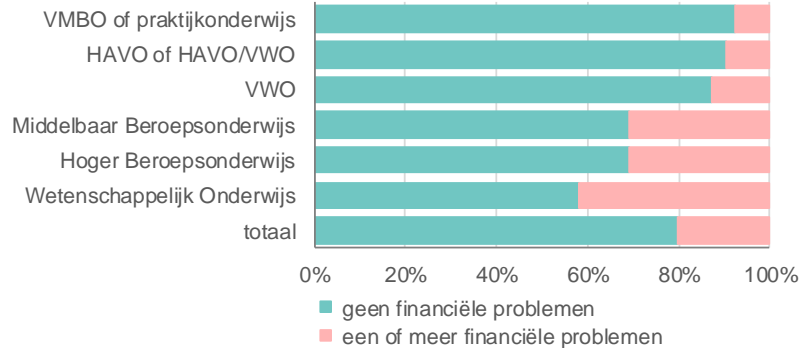
Het verband met de opleiding wordt veel minder sterk wanneer men een studieschuld niet als een financieel probleem opvat (zie figuur 2-10).

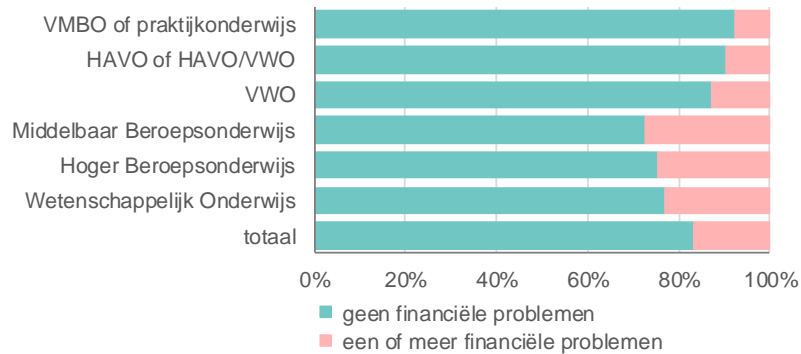
figuur 2-7 heeft men zelf een of meer financiële problemen (inclusief een studieschuld)? naar leeftijd (in procenten, n = 853)

figuur 2-8 heeft men zelf een of meer financiële problemen (exclusief een studieschuld)? naar leeftijd (in procenten, n = 809)

figuur 2-9 heeft men zelf een of meer financiële problemen (inclusief een studieschuld)? naar huidige opleiding (in procenten, n = 735)

figuur 2-10 heeft men zelf een of meer financiële problemen (exclusief een studieschuld)? naar huidige opleiding (in procenten, n = 703)

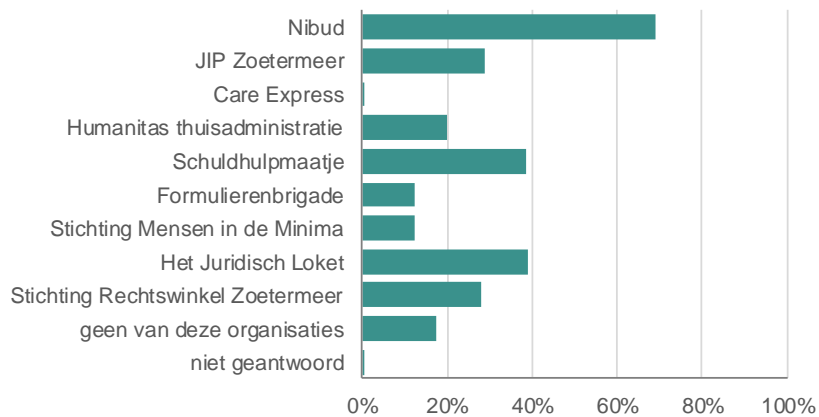
3

RESULTATEN (18 jaar en ouder)

3.1 bekendheid van organisaties en regelingen

organisaties

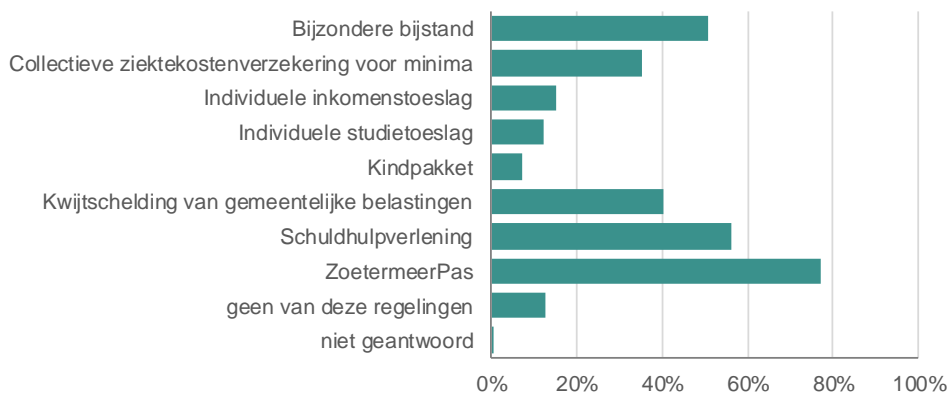
Figuur 3-1 toont de bekendheid onder respondenten van 18 jaar en ouder, van organisaties (zowel Zoetermeerse als landelijke) die kunnen helpen bij geldzaken. Het landelijk opererende Nibud is met 69% veruit het bekendste. Ook Schuldhulpmaatje (een vrijwilligersinitiatief van de Nederlandse kerken, met een Zoetermeerse afdeling) en het Juridisch Loket zijn, beide met 39%, redelijk goed bekend.

figuur 3-1 bekendheid van organisaties die kunnen helpen bij geldzaken (in procenten, n = 1.088, meer antwoorden mogelijk)

regelingen

Figuur 3-2 toont de bekendheid van regelingen voor inwoners die moeite hebben met rondkomen. De ZoetermeerPas, die korting geeft op sportieve, leerzame en culturele activiteiten, is met 77% het meest bekend. Ook Schuldhulpverlening (het via de gemeente geregelde 'minnelijk schuldentraject', met vrijwillige medewerking van schuldeisers) en bijzondere bijstand zijn begrippen die meer dan 50% kent.

figuur 3-2 bekendheid van regelingen voor inwoners die moeite hebben met rondkomen (in procenten, n = 1.088, meer antwoorden mogelijk)

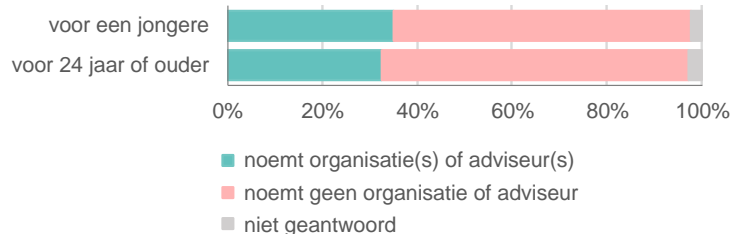
3.2 financiële problemen

Net als aan jongeren is aan 18+'ers gevraagd wie of welke organisatie zij aan een ander (met financiële problemen, bijvoorbeeld schulden of een betalingsachterstand) zouden aanraden, voor hulp of advies.

Figuur 3-3 toont dat het aandeel 18+'ers dat een antwoord weet op deze vraag hoger is dan bij de vergelijkbare vraag aan jongeren. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat het de 18+'ers makkelijker is gemaakt, want aan hen is in eerdere vragen al naar de bekendheid van specifieke organisaties gevraagd.

35% noemt organisaties of adviseurs voor jongeren (tot 24 jaar);

33% noemt organisaties of adviseurs voor oudere personen (vanaf 24 jaar).

figuur 3-3 *kan men aan een jongere (tot 24 jaar), respectievelijk aan iemand van 24 jaar of ouder een organisatie of adviseur aanraden, in geval van financiële problemen? (in procenten, n = 1.088)*

In bijlage VIII-1 (p.39 e.v.) staan de suggesties die respondenten van 18 jaar en ouder doen wanneer het gaat over hulp of advies op financieel gebied, aan jongeren tot 24 jaar.

Veruit het meest (meer dan 125 keer) wordt het JIP genoemd, vaak in combinatie met andere organisaties. Andere instellingen / initiatieven die veel worden genoemd (enkele tientallen keren) zijn: de gemeente (met name Schuldhulpverlening), Schuldhulpmaatje en het Nibud.

In bijlage VIII-2 (p.41 e.v.) staan de suggesties die men doet wanneer het gaat over hulp of advies aan personen van boven de 24 jaar.

Ook hier wordt de gemeente / Schuldhulpverlening veel genoemd (meer dan 100 keer), gevolgd door Schuldhulpmaatje en het Nibud (beide enkele tientallen keren).

BIJLAGE I bevolking, steekproeven en respons

onderzoek onder Zoetermeeders van 12 t/m 23 jaar

In de tabellen I-1 en I-2 worden de Zoetermeerse jongeren, de steekproef en de bruikbare respons van dit deelonderzoek onderling vergeleken aan de hand van de kenmerken *sekse* en *leeftijd*.

Binnen de Zoetermeerse bevolking van 12 t/m 23 jaar zijn mannen licht in de meerderheid (tabel I-1). De steekproef toont ten opzichte van de feitelijke verdeling over mannen en vrouwen een afwijking van 0,3 procentpunt (meer mannen, minder vrouwen). In de respons is het percentage vrouwen 6,4 procentpunten hoger dan in de bevolking.

Tabel I-2 laat voor de jongste categorieën (12 t/m 14 jaar en 15 t/m 17 jaar) een zekere oververtegenwoordiging zien ten opzichte van de bevolking (met 4,2 resp. 4,9 procentpunt).

De oudste groep (21 t/m 23 jaar) is relatief ondervertegenwoordigd: het responspercentage is 7,3 procentpunt lager dan het percentage in de bevolking.

tabel I-1 Zoetermeerse bevolking (12 t/m 23 jaar), steekproef en respons, naar sekse

sekse		bevolking 12 t/m 23 jaar op 01-01-2018		steekproef	bruikbare respons
		man	aantal		
	procent	51,8	52,1	45,4	
vrouw	aantal	8.372	2.876	477	
	procent	48,2	47,9	54,6	
subtotaal (100%)		17.370	6.000	874	
sekse anders / onbekend		-	-	12	
totaal		17.370	6.000	886	

tabel I-2 Zoetermeerse bevolking (12 t/m 23 jaar), steekproef en respons, naar leeftijd in klassen

leeftijd		bevolking 12 t/m 23 jaar op 01-01-2018		steekproef	bruikbare respons
		12 t/m 14 jaar	aantal		
	procent	25,0	25,4	29,2	
15 t/m 17 jaar	aantal	4.588	1.578	275	
	procent	26,4	26,3	31,3	
18 t/m 20 jaar	aantal	4.258	1.490	200	
	procent	24,5	24,8	22,7	
21 t/m 23 jaar	aantal	4.184	1.406	148	
	procent	24,1	23,4	16,8	
subtotaal (100%)		17.370	6.000	880	
leeftijd onbekend		-	-	6	
totaal		17.370	6.000	886	

onderzoek onder Zoetermeeders van 18 jaar en ouder

In de tabellen I-3 en I-4 worden de Zoetermeerse bevolking, de steekproef en de bruikbare respons van dit deelonderzoek onderling vergeleken aan de hand van de kenmerken *seks* en *leeftijd*.

Binnen de Zoetermeerse bevolking van 18 jaar en ouder zijn vrouwen licht in de meerderheid (tabel I-3). De steekproef toont ten opzichte van de feitelijke verdeling over mannen en vrouwen een afwijking van 0,5 procentpunt (meer mannen, minder vrouwen). In de respons is het percentage vrouwen 2,8 procentpunten hoger dan in de bevolking.

Verder laat tabel I-4 in de respons een forse oververtegenwoordiging zien voor de leeftijdsklasse 65 jaar en ouder (13,2 procentpunt), en een eveneens forse onderverteenwoordiging voor de leeftijdsklasse 18 t/m 39 jaar (-16,4 procentpunt).

tabel I-3 Zoetermeerse bevolking (18+), steekproef en respons, naar seks

seks		bevolking 18+ op 01-01-2018		bruikbare
			steekproef	respons
man	aantal	47.587	1.942	487
	procent	48,1	48,6	45,3
vrouw	aantal	51.286	2.058	589
	procent	51,9	51,4	54,7
subtotaal (100%)		98.864	4.000	1.076
seks anders / onbekend		-	-	12
totaal		98.864	4.000	1.088

tabel I-4 Zoetermeerse bevolking (18+), steekproef en respons, naar leeftijd in klassen

leeftijd		bevolking 18+ op 01-01-2018		bruikbare
			steekproef	respons
18 t/m 39 jaar	aantal	33.226	1.343	182
	procent	33,6	33,6	17,2
40 t/m 64 jaar	aantal	43.307	1.754	496
	procent	43,8	43,9	47,0
65+	aantal	22.331	903	378
	procent	22,6	22,6	35,8
subtotaal (100%)		98.864	4.000	1.056
leeftijd onbekend		-	-	32
totaal		98.864	4.000	1.088

BIJLAGE II betrouwbaarheid en nauwkeurigheid

Betrouwbaarheidsintervallen

De in dit verslag opgenomen uitkomsten hebben betrekking op de respons van het onderzoek onder jongeren (12 t/m 23 jaar), of op de respons van het onderzoek onder 18+'ers. Het kan daarbij gaan om de totale respons, of om een deel ervan. Op basis daarvan kunnen over de 'werkelijkheid' alleen uitspraken worden gedaan in de vorm van schattingen.

Dit kan met puntschattingen en met intervalschattingen. Bij een puntschatting, dat wil zeggen een schatting in de vorm van één getal, ligt het voor de hand om, als benadering van de werkelijkheid, de uitkomst uit de enquête te nemen. Wanneer in de respons onder 18+'ers bijvoorbeeld 40% een bepaald gedrag vertoont, wordt dan aangenomen dat dit ook in de 18+-populatie 40% zal zijn.

Een dergelijke puntschatting van een percentage zal bijna altijd in meer of mindere mate van de werkelijkheid afwijken.

De kans op een verkeerde schatting kan men aanzienlijk reduceren door de werkelijkheid te schatten in de vorm van intervallen (intervalschattingen). Het is daarbij, met behulp van statistische formules, mogelijk de grootte van een interval zodanig rond de enquête-uitkomst te kiezen dat met een bepaalde betrouwbaarheid, uitgedrukt in procenten, kan worden aangenomen dat de werkelijke waarde zich binnen dat interval bevindt.

In tabel II-1 is voor verschillende aantallen respondenten en voor verschillende percentages in de respons weergegeven wat de nauwkeurigheidsmarges zijn. Het gaat daarbij om de marges bij 95% betrouwbaarheid. Dit betekent dat als de steekproeftrekking en het onderzoek vele malen zou worden herhaald, het berekende nauwkeurigheidinterval in minstens 95 van de 100 gevallen de werkelijke waarde zou bevatten.

De tabel geeft ook de waarden voor de totale respons op het jongerenonderzoek (886 respondenten) en het onderzoek onder 18+'ers (1088 respondenten).

Voorbeelden

Allereerst twee voorbeelden ter verduidelijking van de tabel:

- Stel dat 30% van alle 1.088 respondenten in het onderzoek onder 18+'ers opvatting A aanhangt. In werkelijkheid (d.w.z.: in de totale populatie van Zoetermeerders van 18 jaar en ouder, die tot respons bereid zijn) zal dit percentage dan met 95% zekerheid liggen tussen 27,3% en 32,7%.
- Stel dat van alle respondenten onder de 18+'ers er 50 gedrag X vertonen. Als van deze 50 personen 60% vrouw is dan kan met 95% zekerheid gesteld worden dat van alle Zoetermeerse 18-plussers die gedrag X vertonen tussen de 46,4% en 73,6% vrouw is.

tabel II-1 *procentpunten waarmee de werkelijke percentages, uit de populatie, maximaal kunnen afwijken van die in de respons (betrouwbaarheidsinterval van 95%).*

		percentages in de respons				
		10% of 90%	20% of 80%	30% of 70%	40% of 60%	50%
aantal	50	8,3	11,1	12,7	13,6	13,9
respon-	100	5,9	7,8	9,0	9,6	9,8
denten	200	4,2	5,5	6,4	6,8	6,9
	300	3,4	4,5	5,2	5,5	5,7
	400	2,9	3,9	4,5	4,8	4,9
	500	2,6	3,5	4,0	4,3	4,4
	600	2,4	3,2	3,7	3,9	4,0
	700	2,2	3,0	3,4	3,6	3,7
	800	2,0	2,8	3,2	3,4	3,5
	886	2,0	2,6	3,0	3,2	3,3
	900	2,0	2,6	3,0	3,2	3,3
	1.000	1,9	2,5	2,8	3,0	3,1
	1.088	1,8	2,4	2,7	2,9	3,0

BIJLAGE III vragenlijst jongeren (12 t/m 23 jaar)

OMGAAN MET GELD

Op een goede manier (leren) omgaan met geld is voor veel mensen, jong en oud, geen eenvoudige opgave.

112. Van wie / op welke manier heb je het meest geleerd over omgaan met geld?

LET OP: je kunt maximaal twee antwoorden geven.

- van mijn ouders
- van mijn vrienden
- via mijn school
- via internet
- via de bank
- anders, namelijk:

- van niemand
- dat weet ik niet meer

113. Vind je dat je voldoende geïnformeerd bent over geldzaken?

- 1. ja → ga naar vraag 115
- 2. min of meer
- 3. nee
- 4. weet niet → ga naar vraag 115

114. Over welke geldzaken zou je meer informatie willen hebben?

115. Stel: één van je vrienden heeft financiële problemen, bijvoorbeeld door schulden of een betalingsachterstand. Dan zijn er verschillende instanties waar hij of zij terecht kan met vragen over geld.

Wie of welke organisatie zou je hem of haar aanraden voor hulp of advies?

- 1. ik zou de volgende organisatie(s) of adviseur(s) aanraden:

- 2. weet niet

116. Met welke van de volgende zaken heb je zelf in de afgelopen 12 maanden wel eens te maken gehad?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- rood staan
- een schuld aan familie of een kennis niet op tijd kunnen terugbetalen
- een betalingsachterstand voor mijn telefoonabonnement of een dure aankoop
- een huurachterstand
- niet kunnen meedoen (bijvoorbeeld met uitgaan of met een vakantie)
- moeilijk kunnen rondkomen
- studieschuld
- met geen van deze zaken
- dat wil ik niet zeggen

PERSOONLIJKE GEGEVENS

1a. Sta je op dit moment ingeschreven op een school of vervolgopleiding?

- 1. ja
- 2. nee → ga naar vraag 13

b. Welk onderwijs volg je?

- 1. basisschool
- 2. praktijkonderwijs
- 3. VMBO TL / MAVO
- 4. VMBO overig
- 5. HAVO
- 6. VWO
- 7. MBO
- 8. HBO
- 9. wetenschappelijk onderwijs
- 10. anders, namelijk:

131. Ben je een man of een vrouw?

- 1. man
- 2. vrouw
- 3. anders / dat wil ik niet zeggen

132. Wat is je leeftijd?

Jaar

133. Wat is je postcode?

BIJLAGE IV vragenlijst 18 jaar en ouder

OMGAAN MET GELD

Op een goede manier (leren) omgaan met geld is voor veel mensen, jong en oud, geen eenvoudige opgave.

108. Van welke van de volgende organisaties die kunnen helpen bij geldzaken heeft u wel eens gehoord?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- Nibud
- JIP Zoetermeer
- Care Express
- Humanitas thuisadministratie
- Schuldhulpmaatje
- Formulierenbrigade
- Stichting Mensen in de Minima
- Het Juridisch Loket
- Stichting Rechtswinkel Zoetermeer
- geen van deze organisaties

109. De gemeente Zoetermeer heeft verschillende regelingen voor inwoners die moeite hebben met rondkomen.

Van welke van de volgende regelingen heeft u wel eens gehoord?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- Bijzondere bijstand
- Collectieve ziektekostenverzekering voor mensen met een laag inkomen
- Individuele inkomenstoelage
- Individuele studietoelage
- Kindpakket
- Kwijtschelding van gemeentelijke belastingen
- Schuldhulpverlening
- ZoetermeerPas
- geen van deze regelingen

110. Stel: in uw omgeving heeft een jongere (tot 24 jaar) financiële problemen, bijvoorbeeld door schulden of een betalingsachterstand.

a. Wie of welke organisatie zou u deze jongere aanraden voor hulp of advies?

- 1. ik zou de volgende organisatie(s) of adviseur(s) aanraden:

- 2. weet niet

b. Wie of welke organisatie zou u een ouder persoon (24 jaar of ouder) aanraden voor hulp of advies?

- 1. ik zou de volgende organisatie(s) of adviseur(s) aanraden:

- 2. weet niet

PERSOONLIJKE GEGEVENS

113. Bent u een man of een vrouw?

- 1. man
- 2. vrouw
- 3. anders / dat wil ik niet zeggen

114. Wat is uw leeftijd?

jaar

115. Wat is uw hoogste voltooide opleiding?

- 1. geen
- 2. basisschool, lagere school
- voortgezet onderwijs, namelijk:*
- 3. praktijkonderwijs
- 4. vmbo-basis, -kader, -gl of vergelijkbaar (lts, lhno, leao)
- 5. vmbo-tl, mavo, mulo of vergelijkbaar
- 6. havo, mms of vergelijkbaar
- 7. vwo, hbs of vergelijkbaar

vervolgonderwijs, namelijk:

- 8. mbo (niveau 1)
- 9. mbo (niveau 2, 3, 4)
- 10. hbo
- 11. wetenschappelijk onderwijs
- 12. weet niet / anders, namelijk:

116. Waaruit bestaat het huishouden waartoe u behoort?

- 1. alleenstaande → ga naar vraag 119
- 2. twee partners, zonder kind(eren) → ga naar vraag 119
- 3. twee partners, met kind(eren)
- 4. éénoudergezin (= één volwassene met kind(eren))
- 5. anders, namelijk:

- 6. weet niet

117. Wat is uw plaats in het huishouden?

- 1. één van de twee partners
- 2. hoofd van het éénoudergezin
- 3. kind
- 4. anders, namelijk:

- 5. weet niet

118. Uit hoeveel personen bestaat uw huishouden?

personen

119. Wat is uw postcode?

BIJLAGE V rechte tellingen - jongeren

tabel V-1 van wie / op welke manier hebben jongeren het meest geleerd over omgaan met geld? (vraag 112, maximaal twee antwoorden per respondent)

	aantal	procent
van de eigen ouders	789	89,1
van vrienden	61	6,9
via school	128	14,4
via internet	46	5,2
via de bank	12	1,4
anders **	68	7,7
van niemand *	30	3,4
weet niet meer *	14	1,6
niet beantwoord *	-	-
meer dan twee antwoorden gegeven *	7	0,8
totaal respondenten	886	100,0

De met een ster (*) gemarkeerde categorieën gaan niet samen met andere antwoordmogelijkheden

** anders, namelijk:

- boeken.
- bordreclames
- Donald Duck, ja echt.
- door omstandigheden en door mijzelf.
- door te werken.
- ik ben zelf heel erg bezig met bewust omgaan met geld
- mijn moeder
- mijn moeder (niet mijn vader!)
- niet doen wat mijn vader doet.
- overige familie (grootouders, broers, zussen, neven, nichten) (**6 keer genoemd**)
- partner (**4 keer genoemd**)
- trial and error, en mezelf een budget geven. Er kan moeilijk meer uit dan in.
- van de kerk en door eigen ervaring.
- van iedereen wel een beetje, maar het grootste deel van mijn familie
- van mezelf / ervaring / trial and error (**31 keer genoemd**)
- van mezelf, door fouten te maken.
- van mezelf (gierig sinds mijn derde)
- van mezelf, met geld omgaan is vallen en opstaan. je leert het uiteindelijk zelf. Mensen kunnen het wel vertellen hoe je alles moet doen, maar uiteindelijk ligt de verantwoordelijkheid bij jezelf.
- van mijzelf, ik heb van mezelf ook leren omgaan met geld.
- van niemand. ik ga heel zuinig met mijn geld om.
- veel te lenen en vervolgens op zwart te zetten in Holland Casino.
- via mijn geloof
- voorlichting op school van mensen met schulden.
- zelf goed na denken over mijn uitgaven. en mezelf realiseren dat je het maar een keer kan uitgeven

tabel V-2 vindt respondent dat zij / hij voldoende geïnformeerd is over geldzaken? (vraag 113)

	aantal	procent
ja	525	59,3
min of meer *	236	26,6
nee *	72	8,1
weet niet	50	5,6
niet geantwoord	3	0,3
totaal	886	100,0

* zie bijlage VI-1 (p. 29 e.v.) voor de zaken waarover respondenten (degenen die zichzelf niet voldoende geïnformeerd achten) meer informatie zouden willen hebben.

tabel V-3 *wie of welke organisatie zou de respondent aan een vriend of vriendin aanraden voor hulp of advies? (vraag 115)*

	aantal	procent
noemt organisatie(s) of adviseur(s) *	145	16,4
weet niet	732	82,6
niet geantwoord	9	1,0
totaal	886	100,0

* zie bijlage VI-2 (p.32)

tabel V-4 *met welke financiële zaken heeft men zelf te maken gehad in de afgelopen twaalf maanden? (vraag 116 - meer antwoorden mogelijk)*

	aantal	procent
rood staan	25	2,8
schuld aan familie of kennis niet op tijd kunnen terugbetalen	26	2,9
betalingsachterstand voor een telefoon-abonnement of dure aankoop	12	1,4
huurachterstand	6	0,7
niet kunnen meedoen (uitgaan of een vakantie)	111	12,5
moeilijk kunnen rondkomen	52	5,9
studieschuld	74	8,4
met geen van deze zaken *	669	75,5
wil dat niet zeggen *	22	2,5
niet beantwoord *	6	0,7
totaal respondenten	886	100,0

De met een ster (*) gemarkeerde categorieën gaan niet samen met andere antwoordmogelijkheden

persoonlijke gegevens / achtergrondvariabelen (jongeren)

De tabellen V-4 t/m V-8 geven een overzicht gegeven van de (meest relevante) achtergrondvariabelen. De gegevens in deze tabellen kunnen niet zonder meer met populatiekenmerken worden vergeleken.

tabel V-5 *sekse (vraag 131)*

	aantal	procent
man	397	44,8
vrouw	477	53,8
anders / wil dat niet zeggen	7	0,8
niet geantwoord	5	0,6
totaal	886	100,0

tabel V-6 *leeftijd (vraag 132)*

	aantal	procent
12 jaar	82	9,3
13	92	10,4
14	83	9,4
15	92	10,4
16	84	9,5
17	99	11,2
18	84	9,5
19	60	6,8
20	56	6,3
21	45	5,1
22	50	5,6
23 jaar	53	6,0
niet bekend	6	0,7
totaal	886	100,0

tabel V-7 *zit op school / volgt een opleiding? (vraag 1a)*

	aantal	procent
ja	794	89,6
nee	91	10,3
niet geantwoord	1	0,1
totaal	886	100,0

tabel V-8 *huidig onderwijs (vraag 1b)*

	aantal	procent	procent (geldig)
basisschool	8	0,9	1,0
praktijkonderwijs	8	0,9	1,0
VMBO TL / MAVO	65	7,3	8,2
VMBO overig	39	4,4	4,9
HAVO	112	12,6	14,1
VWO	204	23,0	25,7
MBO	132	14,9	16,6
HBO	114	12,9	14,4
wetenschappelijk onderwijs	70	7,9	8,8
HAVO / VWO	15	1,7	1,9
overig	12	1,4	1,5
niet geantwoord	15	1,7	1,9
subtotaal	794	89,6	100,0
niet van toepassing	92	10,4	
totaal	886	100,0	

tabel V-9 *wijk en buurt (ontleend aan vraag 133)*

	aantal	procent
Centrum	100	11,3
Dorp	35	4,0
Stadscentrum	8	0,9
Palenstein	28	3,2
Driemanspolder	29	3,3
Meerzicht	93	10,5
Meerzicht-West	66	7,4
Meerzicht-Oost	27	3,0
Buytenwegh de Leyens	121	13,7
Buytenwegh	45	5,1
De Leyens	76	8,6
Seghwaert	102	11,5
Seghwaert-Zuidwest	49	5,5
Seghwaert-Noordoost	53	6,0
Noordhove	82	9,3 *
Noordhove-West	30	3,4
Noordhove-Oost	50	5,6
Rokkeveen	160	18,1 *
Rokkeveen-West	65	7,3
Rokkeveen-Oost	93	10,5
Oosterheem	183	20,7 *
Oosterheem-Zuidwest	43	4,9
Oosterheem-Noordoost	139	15,7
overig / wijk onbekend	45	5,1
totaal	886	100,0

* Het wijktotaal is niet altijd gelijk aan de som van de buurttotalen, doordat incidenteel van een respondent wel de woonwijk, maar niet de buurt bekend is.

BIJLAGE VI toelichtingen - jongeren

VI-1 geldzaken waarover jongeren meer informatie willen hebben (vraag 114)

antwoorden van degenen die zich min of meer voldoende geïnformeerd achten over geldzaken

- aanleg van eigen vermogen.
- adviezen om een hoge studieschuld te voorkomen.
- alles wat er verandert als je 18 bent, hoe je belasting moet betalen, verschil tussen automatische incasso etc. meer algemene kennis.
- bank en lenen van de bank, dat soort dingen.
- banken en bankpasjes; hoe je geld op een bank zet; hoe je je geld kan gebruiken om iets te kopen.
- bankzaken / praktische info m.b.t. studie.
- beheren geld
- belasting / belastingaangifte / belasting betalen (**19 keer genoemd**)
- belastingaangifte, hypotheek, leningen, voor huis betalen
- belasting betalen; hoe je het beste kunt sparen, etc.
- belasting en verdere verplichte uitgaven zoals verzekeringen.
- belasting, DUO.
- belasting, premie, schulden.
- belasting, rentes, spaarrekeningen, gekke verzekeringen
- belasting, verzekeringen en de kosten die in een huishouden allemaal worden gemaakt.
- belasting, zorgverzekering, huur, leningen, etc.
- belastingen en verzekeringen.
- belastingzaken, Studiefinanciering, verzekeringen, studielening, OV.
- beleggen en/of sparen (**12 keer genoemd**)
- betalingen, hypotheek etc. Interessant om te weten.
- bewust omgaan met je geld & sparen.
- cursussen met docent, over geld lenen kost geld! Verleidingen weerstaan als je geen geld hebt.
- de bank / hoe het werkt (**2 keer genoemd**)
- dingen als belasting of studiefinanciering
- een of andere cursus over hoe je administratie doet? mijn ouders kunnen het niet en heb het dus allemaal zelf moeten uitzoeken.
- geen (**6 keer genoemd**)
- geen idee, over alles waar ik van af weet weet ik genoeg. Ik weet niet of ik gewoon van sommige dingen niet af weet.
- geldzaken algemeen. (**2 keer genoemd**)
- geldzaken voor de toekomst. (**4 keer genoemd**)
- ha, dat overleg ik wel met mijn ouders!
- het sparen van geld, manieren waarop dit efficiënt mogelijk is. Zeker ook met de DUO lening vind ik dat er erg weinig voorlichting is omtrent de gevaren van het lenen van geld.
- hoe ik moet investeren en wat je ermee kan doen voor anderen.
- hoe belasting betalen werkt, hoe huur betalen werkt. oftewel hoe en waar je later allemaal geld aan kwijt bent
- hoe het allemaal moet zodra je achttien wordt met je eigen verzekering, belasting etc.
- hoe het later werkt met een hypotheek en alle kosten die komt kijken bij het hebben van een huis.
- hoe ik belasting moet betalen en zo. Daar leer je niks over op school.
- hoe ik mijn geld kan onderhouden.
- hoe je goed moet sparen, hoe je spaarrekeningen maakt en hoe je dingen afbetaald, lening aanvraagt en afbetaald etc.
- hoe je het best je salaris kan uitgeven.
- hoe je meer kan verdienen
- hoe lenen en sparen (op rekening) werkt.
- Hoe werken hypotheek, waar moet ik nu al op letten om later niet in problemen te komen, belastingaangifte slim invullen etc.
- huis huren / kopen; auto kopen/private leasen.
- huis kopen tegenover huren, maximale huur tegenover maximale hypotheek. Daar zit veel verschil tussen maar aan het einde kan je ze allebei betalen of allebei niet.
- huren
- hypotheek, huur, overige kosten.
- hypotheek, zorgverzekeraar, belasting etc. Alle geldzaken voor later.
- hypotheek en belastingen
- hypotheek en zo voor later
- hypotheek (**2 keer genoemd**)
- hypotheek / startersleningen.
- Ik ben 12 dus ik weet sowieso niet zo veel van geld af.

antwoorden van degenen die zich min of meer voldoende geïnformeerd achten over geldzaken

- Ik denk dat geldzaken vanaf de middelbare al uitgelegd moet worden aan de jongeren, veel jongeren hebben nog geen besef van wat er op hen te wachten staat betreft inkomen en uitgaven.
- in het algemeen welke subsidies er zijn en welke ik aan zou kunnen vragen. Dit ook met verzekeringen en andere belangrijke geldzaken waarvan je voor je 18e niks van weet.
- lenen voor studie en sparen in het algemeen.
- lenen en/of schulden (**4 keer genoemd**)
- leningen (voor studeren later).
- met huizen en leningen en zo.
- online betalen
- op jezelf gaan wonen is wel een sprong in het diepe. Het is al lastig genoeg een woning te vinden, al helemaal als het niet duidelijk is hoe dat financiële plaatje er uit gaat zien.
- over belastingzaken en alles wat met boekhouding te maken heeft.
- over een bijbaantje.
- over hoe belasting werkt, hoe je kiest aan wie je elektriciteit belasting enz. betaalt? pensioengeld apart leggen of hoe het heet.
- over hoe het later allemaal werkt, qua belasting en huur betalen etc.
- over huurkosten en andere woonlasten.
- over hypotheek voor het kopen van een huis.
- over hypotheek, leningen en de latere kosten en rekeningen
- over koophuizen, verzekeringen.
- over sparen of over leningen.
- over studiegeld en leningen.
- over toeslagen waar je eventueel recht op zou kunnen hebben. Maar ik vind dat de overheid zelf de mensen hierop met aanspreken, want daar hebben zij de mensen voor in dienst genomen. De regels en wetten hebben de burgers niet voor geleerd en snappen er ook niks van. Dus ik vind het een taak van de gemeente / overheid dat zij dat voor de mensen zelf uitzoeken en de mensen er dus op aanspreken waar zij recht op hebben.
- pinnen.
- proefjes of zo
- rekeningen achter de schermen
- rente en dat soort dingen
- rente, andere rechten en plichten op financieel gebied.
- schulden, bankzaken, boetes.
- spaarsystemen
- sparen + lenen.
- sparen voor toekomst, aflossen studieschuld
- sparen, belasting, verzekeringen.
- sparen, huren.
- sparen, hypotheek, maandelijks rondkomen
- studiefinanciering voor het HBO. Hoe dat in elkaar zit.
- studieleningen / aanvullende beurs / studiefinanciering (**3 keer genoemd**)
- te verwachten salarissen in de toekomst
- toekomstige dingen zoals hypotheek en huur.
- toeslagen die aangevraagd kunnen worden.
- veel geld weinig werk.
- verzekeringen
- Waar moet ik op rekenen in de toekomst? Dat weet ik niet. Hoeveel moet ik sparen om een huis te kopen. Kant ik dat na mijn VMBO? als ik werk?
- wat er allemaal op je afkomt / regelingen wanneer je 18 wordt (**9 keer genoemd**)
- wat er gebeurt als je in de min staat.
- wat we krijgen van de gemeente/stad.
- weet ik eigenlijk niet zo zeer
- weet niet. Ik sta onder bewind. Mijn moeder regelt mijn geldzaken.
- zakgeld.
- zorg

antwoorden van degenen die zich niet voldoende geïnformeerd achten over geldzaken

- alles
- alles wat je krijgt na je 18e verjaardag.
- bankrekeningen en pinnen.
- belasting (**6 keer genoemd**)
- belasting en eventueel beleggen
- belasting, aangifte, loon.
- belasting, loon, heffingen en hypotheek.
- belasting, toeslagen, bankzaken zoals hypotheek.
- belasting / verzekeringen (**2 keer genoemd**)
- belastingen, verzekeringen, huizen kopen of huren, hypotheek, etc.
- bijna alles.

antwoorden van degenen die zich niet voldoende geïnformeerd achten over geldzaken

- bijvoorbeeld wat er allemaal moet gebeuren om in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning of een koophuis (m.b.t. hypotheek, max. salaris etc.)
- dat je echt moet sparen en dat je voor de kleinste onzin dingen moet betalen en dat nl je helemaal leeg plukt
- de gevolgen van (hoge) studieleningen
- geen (**3 keer genoemd**)
- geldzaken worden je nergens aangeleerd terwijl het zo noodzakelijk is.
- gewoon wat erbij komt kijken als je je eigen geld moet gaan beheren. Op het gebied van verzekeringen, belastingen enz.
- het openen van bankrekeningen
- het sparen van geld.
- hoe belangrijk het is om geld opzij te zetten voor studiekosten e.d.
- hoe dingen met de bank werken enz. Ik heb nu te weinig overzicht daarover gehad.
- hoe ik later omga met belastingen, verzekeringen en dergelijke dingen.
- hoe je belastingen betaalt en hoe dat allemaal werkt, uiteindelijk heeft mijn vader mij dat geleerd, maar ik vind dat de schools zijn taak.
- hoe je bijvoorbeeld spaart of hoe je een baantje tussen je school krijgt.
- hoe je het beste een baan kan vinden op jonge leeftijd en ook al jong kan sparen
- hoe je het beste kan beveiligen.
- hoe je het beste met je geld kan om gaan en nee leren zeggen als je vrienden weer eens naar de stad gaan bijvoorbeeld.
- hoeveel het kost om te studeren, verzekeringen te betalen, een huis te kopen, leningen, etc.
- hypotheek en studielening.
- inkomen en uitgaven.
- investeren
- jeugdsparen, zakgeld hoe daar mee om te gaan.
- leningen en rechten.
- leningen, uitgaven, toekomstige inkomsten.
- meer duidelijkheid over DUO lening (juist minimaal of maximaal lenen gezien lage rentestand?), meer managen meerdere rekeningen.
- op school leer ik niks over geldzaken (basis of middelbare).
- over hoe je beter kan sparen en waar je je geld beter aan kan uitgeven
- over schulden.
- over wat er later als je 18 bent allemaal gaat veranderen en wat je moet doen.
- over wat te doen als je schulden hebt, wat je later allemaal moet betalen, als je niet op tijd betaalt.
- regelingen / subsidies, lenen, stufi / studieschuld, balans inkomsten en uitgaven
- sparen en wat je later nodig hebt voor je verzekering.
- sparen, beleggen, lenen
- sparen, maar nog steeds gewoon alledaagse dingen kunnen doen.
- studiefinanciering. / studiekosten (**2 keer genoemd**)
- toeslagen e.d. aanvragen.
- toeslagen, Beleggen en belasting.
- uitgaven
- uitgaves / budget.
- voor 18-jarigen:
 - Hoe regel jij je eigen verzekeringen voortaan
 - Hoeveel je voortaan moet betalen voor afspraken en vergelijkbare zaken
- voor anderen nadenken of je het echt nodig hebt geen impulsieve aankopen doen etc.
- wat er allemaal bij uit huis gaan komt kijken.
- zorgverzekering.

VI-2 wie of welke organisatie zouden jongeren aan een vriend in financiële problemen aanraden? (vraag 115)

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men aan?

- als het iemand is van mijn leeftijd, de ouders. Als diegene ouder is weet ik het niet.
- bank (**14 keer genoemd**)
- bank, gemeente, overheid. (**4 keer genoemd**)
- bank, JIP (jongeren info punt) (**2 keer genoemd**)
- bank, ouders. (**4 keer genoemd**)
- buurtwerk
- dat ligt aan hoe groot de schuld(en) is / zijn.
- de bank, voedselbank of voedselgroep.
- de bank / de overheid / je familie als die het weten.
- de Formulierenbrigade. Topmensen!
- de jongerenwerkers.
- de school
- DUO
- DUO, jongerenwerkers
- DUO, Nibud
- eerst familie en vrienden. Dan zijn / haar bank; anders een maatschappelijk werker
- eerst naar de ouders gaan en eventueel naar de bank gaan.
- gemeente, andere overheid (**3 keer genoemd**)
- GGZ
- Humanitas
- ik
- ik zelf ben verzekeringsadviseur / -acceptant.
- ik zou naar de bibliotheek gaan want daar zit een instelling (tenminste vroeger)
- ik zou naar een bank gaan of de organisatie die altijd op scholen komt om uitleg te geven over geld.
- in eerste instantie zijn / haar ouders, vervolgens zelf helpen en anders professionals opzoeken.
- in het stadshart naast de bibliotheek is het JIP. daar kunnen ze je vast verder doorverwijzen.
- Internet.
- Je hebt via de gemeente dat je een coach kan krijgen volgens mij. of het Nibud
- JIP (**13 keer genoemd**)
- JIP of een schuldhulpverleningsinstantie.
- JIP, gemeente, Schuldhulpverlening.
- JIP, ik heb daarover les gehad op school.
- JIP, ING.
- JIP, Kwadraad, Humanitas, CJG.
- JIP, Werkplein.
- jongerenwerk, de bank en zijn / haar ouders.
- jongerenwerk (**5 keer genoemd**)
- JOP, ik zou zelf ook helpen.
- Leergeld.
- maatschappelijk werk (**2 keer genoemd**)
- meer werken (eerst school afmaken)
- Meerpunt of JIP.
- mijn ouders.
- naar de bank, lening aanvragen.
- naar je bank gaan en vragen om hulp. Zij verwijzen je vast wel naar een organisatie of geven je advies. Er zijn mensen die je kunnen helpen met administratie en het maken van een overzicht van geldzaken en zo.
- Nibud (**4 keer genoemd**)
- Nibud, Humanitas
- Nibud, school maatschappelijk werk.
- Nibud / Schuldhulpverlening / Stichting Leergeld.
- ouders (**15 keer genoemd**)
- ouders of gemeente.
- ouders, vertrouwenspersoon, bank.
- Parnassia / Palier.
- Piëzo.
- praat met je school en ouders
- Schuldhulpmaatje (**3 keer genoemd**)
- Schuldhulpmaatje, JIP.
- Schuldhulpverlening (**3 keer genoemd**)
- Schuldhulpverlening via gemeente, betalingsregelingen afspreken met crediteuren, Schuldhulpmaatje, (pro deo) advocaat vo
- Schuldhulpverlening, Nibud.
- Sloop de crisis.nl

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men aan?

- Stichting Rechtswinkel Zoetermeer
- universitaire studieadviseurs.
- UWV.
- vertrouwenspersoon op school, die kan verder helpen.
- via de gemeente en kijken op internet
- website rijksoverheid
- zelf advies geven.
- zijn familie.

BIJLAGE VII rechte tellingen - 18 jaar en ouder

tabel VII-1 van welke van de volgende organisaties die kunnen helpen bij geldzaken heeft men wel eens gehoord? (vraag 108, meer antwoorden mogelijk)

	aantal	procent
Nibud	753	69,2
JIP Zoetermeer	313	28,8
Care Express	6	0,6
Humanitas thuisadministratie	219	20,1
Schuldhulpmaatje	419	38,5
Formulierenbrigade	136	12,5
Stichting Mensen in de Minima	133	12,2
Het Juridisch Loket	422	38,8
Stichting Rechtswinkel Zoetermeer	306	28,1
geen van deze organisaties *	190	17,5
niet geantwoord *	8	0,7
totaal respondenten	1.088	100,0

De met een ster (*) gemarkeerde categorieën gaan niet samen met andere antwoordmogelijkheden

tabel VII-2 van welke van de volgende regelingen voor mensen die moeite hebben met rondkomen heeft men wel eens gehoord? (vraag 109, meer antwoorden mogelijk)

	aantal	procent
bijzondere bijstand	553	50,8
Collectieve ziektekostenverzekering voor mensen met een laag inkomen	385	35,4
individuele inkomenstoelage	165	15,2
individuele studietoelage	132	12,1
Kindpakket	80	7,4
Kwijtschelding van gemeentelijke belastingen	439	40,3
Schuldhulpverlening	613	56,3
ZoetermeerPas	837	76,9
geen van deze regelingen *	136	12,5
niet geantwoord *	6	0,6
totaal	1.088	100,0

De met een ster (*) gemarkeerde categorieën gaan niet samen met andere antwoordmogelijkheden

tabel VII-3 welke adviseur of organisatie zou men een jongere met financiële problemen aanraden voor hulp of advies? (vraag 110a)

	aantal	procent
noemt organisaties / adviseurs *	382	35,1
weet niet	681	62,6
niet geantwoord	25	2,3
totaal	1.088	100,0

* zie bijlage VIII-1 (p.39 e.v.) voor de voorgestelde adviseurs en organisaties

tabel VII-4 welke adviseur of organisatie zou men een ouder persoon (24 jaar of ouder) met financiële problemen aanraden voor hulp of advies? (vraag 110b)

	aantal	procent
noemt organisaties / adviseurs *	354	32,5
weet niet	702	64,5
niet geantwoord	32	2,9
totaal	1.088	100,0

* zie bijlage VIII-2 (p.41 e.v.) voor de voorgestelde adviseurs en organisaties

persoonlijke gegevens / achtergrondvariabelen

De tabellen VII-5 t/m VII-9 geven een overzicht gegeven van de (meest relevante) achtergrondvariabelen. De gegevens in deze tabellen kunnen niet zonder meer met populatiekenmerken worden vergeleken.

tabel VII-5 sekse (vraag 113)

	aantal	procent
man	487	44,8
vrouw	589	54,1
anders / dat wil ik niet zeggen	9	0,8
niet bekend	3	0,3
totaal	1.088	100,0

tabel VII-6 leeftijd, in vijf klassen (ontleend aan vraag 114)

	aantal	procent
18 t/m 29 jaar	83	7,6
30 t/m 39 jaar	99	9,1
40 t/m 49 jaar	129	11,9
50 t/m 64 jaar	367	33,7
65 jaar en ouder	378	34,7
niet bekend	32	2,9
totaal	1.088	100,0

tabel VII-7 opleidingsniveau (ontleend aan vraag 115)

	aantal	procent
(nog) geen startkwalificatie	291	26,7
startkwalificatie	336	30,9
hbo / wetenschappelijk onderwijs	434	39,9
anders / niet bekend	27	2,5
totaal	1.088	100,0

tabel VII-8 samenstelling huishouden (vraag 116)

	aantal	procent
alleenstaande	200	18,4
twee partners, zonder kind(eren)	522	48,0
twee partners, met kind(eren)	294	27,0
eenoudergezin	52	4,8
anders	9	0,8
weet niet	4	0,4
niet bekend	7	0,6
totaal	1.088	100,0

tabel VII-9 *wijk en buurt (ontleend aan vraag 119)*

	aantal	procent
Centrum	167	15,3
Dorp	37	3,4
Stadscentrum	37	3,4
Palenstein	30	2,8
Driemanspolder	63	5,8
Meerzicht	126	11,6
Meerzicht-West	80	7,4
Meerzicht-Oost	46	4,2
Buytenwegh de Leyens	186	17,1 *
Buytenwegh	76	7,0
De Leyens	109	10,0
Seghwaert	134	12,3
Seghwaert-Zuidwest	64	5,9
Seghwaert-Noordoost	70	6,4
Noordhove	70	6,4 *
Noordhove-West	31	2,8
Noordhove-Oost	37	3,4
Rokkeveen	199	18,3 *
Rokkeveen-West	89	8,2
Rokkeveen-Oost	106	9,7
Oosterheem	153	14,1 *
Oosterheem-Zuidwest	40	3,7
Oosterheem-Noordoost	108	9,9
overig / wijk onbekend	53	4,9
totaal	1.088	100,0

* Het wijktotaal is niet altijd gelijk aan de som van de buurttotalen, doordat incidenteel van een respondent wel de woonwijk, maar niet de buurt bekend is.

BIJLAGE VIII toelichtingen - 18 jaar en ouder

VIII-1 wie of welke organisatie zouden respondenten een jongere (tot 24 jaar, met financiële problemen), aanraden voor hulp of advies?

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men jongeren aan?

- als familie geen optie is, dan gemeente bellen.
- ben onbekend met dit fenomeen: geen ervaring tot nu toe opgedaan: indien het zich voordoet zou ik me kort oriënteren en de persoon adviseren.
- bij de gemeente voor schuldhulpverlening
- bijstand van gemeente
- bijzondere bijstand. (**3 keer genoemd**)
- bijzondere bijstand; Schuldhulpverlening
- dan adviseer ik de gemeente te bellen of JIP.
- de gemeente, maar zou niet in het bijzonder weten waar
- de gemeente, zij kunnen doorverwijzen.
- diaconie kerk
- DUO
- Formulierenbrigade; MIM.
- Formulierenbrigade
- geen!
- geen. Indertijd gesprek gehad over zoon. Gemeente kon niets doen, slecht geholpen.
- gemeente Zoetermeer/ Stichting Leergeld.
- gemeente benaderen; die verwijst verder
- gemeentelijke bijstand?
- gemeente Zoetermeer (**11 keer genoemd**)
- gemeente Zoetermeer / JIP (**2 keer genoemd**)
- gemeente, en hoop dat ze gaan opvoeden en niet steunen / schuld kwijt schelden
- gemeente, en verder veel zelf proberen te helpen
- gemeentelijke schuldhulpverlening. Zij kunnen het beste nagaan door wie de jongere het beste kan worden geholpen.
- het JIP, Juridisch Loket.
- het Juridisch Loket. (**2 keer genoemd**)
- Humanitas of gemeente
- Humanitas; schuldmaatje.
- Humanitas: Ik denk dat budgethulp goed is.
- Humanitas; Humanitas thuisadministratie. (**6 keer genoemd**)
- Ik zou een jongere niet in eerste instantie naar een organisatie of adviseur verwijzen. Ik zou deze persoon eerst zelf proberen te helpen i.s.m. de ouders van dit persoon. Zelfredzaamheid is het belangrijkste wat een mens heeft. Mocht de jongere echt in de problemen zitten waarbij een ouder niet kan helpen, dan naar een gemeentelijke instantie voor kwijtschelding van schulden.
- Ik zou het niet weten, maar ik zou met hem googelen om e.e.a. te weten te komen.
- Ik zou zelf met hem / haar aan de slag gaan.
- individuele inkomsttoeslag.
- info inwinnen bij gemeente welke instantie het beste is om te benaderen voor de problematiek.
- Jeugdzorg?
- JIP (**90 keer genoemd**)
- JIP en 14079 zodat zij horen bij welke afdeling er mogelijkheden zijn (ZoetermeerPas, Schuldhulpverlening, kwijtschelding, collectieve ziektekostenverzekering)
- JIP en Formulierenbrigade.
- JIP en/of Schuldhulpmaatje (**20 keer genoemd**)
- JIP Jongerenloket, schuldhulpverlening bij de gemeente.
- JIP en/of Schuldhulpverlening (**6 keer genoemd**)
- JIP, de gemeente Zoetermeer zelf, Nibud.
- JIP, en dan via JIP verder het traject in naar een organisatie die bij de jongere past
- JIP, Humanitas
- JIP, individuele studiehulp.
- JIP, Juridisch Loket of Humanitas.
- JIP, Nibud. (**5 keer genoemd**)
- JIP/ Schuldhulpmaatje / Formulierenbrigade.
- JIP / Minima-gemeente.
- JIP. en ik zou op internet gaan zoeken
- Juridisch Loket om terechtheid van schulden te laten beoordelen
- Juridisch Loket, en zo verder.
- Juridisch Loket, Formulierenbrigade, Minima.

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men jongeren aan?

- Juridisch Loket/Schuldsanering
- Kindpakket, Zoetermeerpas, JIP Zoetermeer, Nibud.
- Kwadraad.
- kwijtschelding gemeentelijke belasting, Schuldhulpmaatje
- LIMOR
- maak een keuze uit lijst vorige vraag
- maatschappelijk werk (**3 keer genoemd**)
- maatschappelijk werk via huisarts of jeugdzorg.
- mijn financieel adviseur
- Nibud (**20 keer genoemd**)
- Nibud; JIP (**2 keer genoemd**)
- Nibud; Humanitas.
- Nibud of de Gemeente.
- Nibud; Schuldhulpmaatje. (**2 keer genoemd**)
- Nibud; hulpinstantie van de gemeente
- Nibud, Humanitas en Schuldhulpmaatje
- Nibud, maar erg afhankelijk van jongere
- Nibud, Schuldhulpmaatje.
- Nibud, Schuldhulpverlening (**5 keer genoemd**)
- nu onbekend met de organisaties. Maar als nodig deze zoeken.
- ouders !
- ouders, Nibud
- Rechtswinkel of Formulierenbrigade.
- Schuldhulp, JIP
- Schuldhulpmaatje via Ichtus kerk.
- Schuldhulpmaatje -> Gemeente en kerk.
- Schuldhulpmaatje + Nibud.
- Schuldhulpmaatje als je schulden hebt moet je er echt achteraan
- Schuldhulpmaatje of Nibud en JIP.
- Schuldhulpmaatje, Humanitas, JIP.
- Schuldhulpmaatje, of ik help zelf.
- Schuldhulpmaatje. (**31 keer genoemd**)
- Schuldhulpmaatje / -verlening.
- Schuldhulpmaatje kerkgenootschap/ diaconie indien lid; Schuldhulpverlening; gemeente; JIP; instelling waar betrokkene de betalingsachterstand heeft.
- Schuldhulpverlening (**67 keer genoemd**)
- Schuldhulpverlening (zit hij daar verkeerd dan helpen ze hem wel verder).
- Schuldhulpverlening / Schuldhulpmaatje. (**2 keer genoemd**)
- Schuldhulpverlening of kindpakket.
- Schuldhulpverlening of LIMOR.
- Schuldhulpverlening van de Gemeente Zoetermeer; Stichting Schuldhulpmaatje
- Schuldhulpverlening; Nibud
- Schuldhulpverlening; maatschappelijk werk.
- Schuldhulpverlening; bijzondere bijstand. (**2 keer genoemd**)
- Schuldhulpmaatje, maar was meezoeken op internet waar diegene precies moet zijn
- Schuldhulpverlening; Formulierenbrigade.
- Schuldhulpverlening; Piëzo; Formulierenbrigade.
- Schuldhulpverlening, zij kunnen doorverwijzen?
- Sociale dienst. (**3 keer genoemd**)
- Stichting mensen in de minima. (**2 keer genoemd**)
- Studietoeslag
- UWV, gewoon gaan werken, i.p.v. uitkering o.i.d. trekken, de meeste jongeren zijn gezond en mankeren niets aan hun handen, zijn vaak te lui, ongemotiveerd en willen dat alles op een bordje gepresenteerd aangereikt wordt.
- werken.
- zijn ouders: die zijn verantwoordelijk en hebben niet geleerd hoe kinderen met geld moeten omgaan.

VIII-2 wie of welke organisatie zouden respondenten een ouder persoon (vanaf 24 jaar, met financiële problemen), aanraden voor hulp of advies?

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men personen vanaf 24 jaar aan?

- actief begeleiden van deze personen - één aanspreekpunt
- afhankelijk van de soort problemen en de leeftijd
- bij de gemeente voor schuldhulpverlening
- bijstand van gemeente
- bijzondere bijstand (**5 keer genoemd**)
- bijzondere bijstand of Schuldhulpverlening.
- budgetcoach.
- diaconie Kerk
- een maatschappelijk werk-organisatie.
- Formulierenbrigade / MIM.
- Formulierenbrigade (**3 keer genoemd**)
- Formulierenbrigade en Schuldhulpmaatje. (**2 keer genoemd**)
- Formulierenbrigade en Schuldhulpverlening.
- Gaan werken voor je geld.
- geen idee. Zou niet meteen aan Nibud denken
- geen (**2 keer genoemd**)
- gemeente (**14 keer genoemd**)
- gemeente (bijstandsloket).
- gemeente Sociale Zaken.
- gemeente vragen ingeval van specifieke oorzaak met oplossing
- gemeente Zoetermeer zelf, afd. Schuldhulpverlening.
- gemeente Zoetermeer / Nibud
- gemeente, en hoop dat ze gaan opvoeden en niet steunen / schuld kwijtschelden
- gemeente, en verder veel zelf proberen te helpen
- gemeente, zij kunnen doorverwijzen
- gemeente / Juridisch Loket / Formulierenbrigade.
- gemeentelijke schuldhulpverlening. Zij kunnen het beste nagaan door wie de jongere het beste kan worden geholpen.
- het Juridisch Loket, Humanitas thuisadministratie, Nibud, Schuldhulpmaatje.
- het Juridisch Loket. (**9 keer genoemd**)
- het Juridisch Loket / thuisadministratie.
- hulpsanering; Nibud
- Humanitas / Humanitas thuisadministratie (**14 keer genoemd**)
- Humanitas of gemeente
- Humanitas of gemeentelijke schuldhulpverlening.
- Humanitas of MIM.
- Humanitas; rechtswinkel
- Humanitas; Schuldhulpmaatje.
- Humanitas; Formulierenbrigade.
- Humanitas; Schuldhulpmaatje.
- Humanitas; Schuldhulpverlening (**2 keer genoemd**)
- JIP (**2 keer genoemd**)
- JIP en bijzondere bijstand
- Juridisch Loket, Humanitas, Nibud.
- Juridisch Loket, Nibud.
- Juridisch Loket / Rechtswinkel Zoetermeer.
- Kwadraad.
- Kwadraad / amw.
- LIMOR of Schuldhulpverlening.
- LIMOR
- maatschappelijk werk en/of Schuldhulpverlening
- maatschappelijk werk via huisarts.
- maatschappelijk werk. (**3 keer genoemd**)
- maatschappelijk werk of Schuldhulpmaatje
- Mensen in de minima, Juridisch Loket.
- Mensen in de minima. (**5 keer genoemd**)
- mijn financieel adviseur
- MIM, Humanitas en wederom middels 14079
- naar gemeente doorverwijzen/ bibliotheek en daar verder vragen maar waarschijnlijk meezoeken op internet waar diegene precies moet zijn
- Nibud (**29 keer genoemd**)
- Nibud - Schuldhulpverlening/maatje.
- Nibud en de ouders
- Nibud; Humanitas. (**2 keer genoemd**)

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men personen vanaf 24 jaar aan?

- Nibud; mensen in de minima.
- Nibud of de gemeente (**2 keer genoemd**)
- Nibud, Schuldhulpverlening (**7 keer genoemd**)
- Nibud, Juridisch Loket.
- Nibud, Schuldhulpverlening, maatschappelijk werk
- Nibud, Schuldhulpverlening, zichzelf
- Nibud / Humanitas / Stichting mensen in de minima.
- ouders !
- Schuldhulpverlening. (**88 keer genoemd**)
- Schuldhulp; Juridisch Loket
- Schuldhulpmaat via Ichtus kerk.
- Schuldhulpmaatje -> Gemeente en kerk.
- Schuldhulpmaatje, Humanitas.
- Schuldhulpmaatje, Juridisch Loket, Humanitas.
- Schuldhulpmaatje, of ik help zelf.
- Schuldhulpmaatje. (**40 keer genoemd**)
- Schuldhulpmaatje / Humanitas Thuisadministratie; Nibud (**2 keer genoemd**)
- Schuldhulpverlening en ik zou op internet gaan zoeken
- Schuldhulpverlening bij de gemeente; maatschappelijk werk.
- Schuldhulpverlening of -maatje.
- Schuldhulpverlening van de Gemeente Zoetermeer; Stichting Schuldhulpmaatje
- Schuldhulpverlening; kwijtschelding gemeentelijke belasting.
- Schuldhulpverlening; maatschappelijk werk.
- Schuldhulpverlening; zij kunnen doorverwijzen?
- Schuldhulpverlening; bijzondere bijstand (**2 keer genoemd**)
- schuldsanering (**3 keer genoemd**)
- schuldsanering of Schuldhulpmaatje
- sociale dienst. (**6 keer genoemd**)
- stichting mensen in minima; Rechtswinkel.
- stichting Rechtswinkel. (**4 keer genoemd**)
- stichting MIM; evt. Humanitas; Piëzo afhankelijk van de vraag Schuldhulpverlening gemeente Schuldhulpmaatje instelling waar betrokkene de betalingsachterstand heeft
- SZW
- UWV
- werken
- Wmo-loket
- Zie eerdere vraag (**19 keer**)

BIJLAGE IX kruistabellen jongeren (12 t/m 23 jaar)

		12 t/m 14 jaar	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 23 jaar	totaal
ja	aantal	168	163	107	86	524
	procent	65,4%	59,7%	53,8%	58,1%	59,7%
min of meer	aantal	60	74	59	40	233
	procent	23,3%	27,1%	29,6%	27,0%	26,6%
nee	aantal	12	23	21	16	72
	procent	4,7%	8,4%	10,6%	10,8%	8,2%
weet niet	aantal	17	13	12	6	48
	procent	6,6%	4,8%	6,0%	4,1%	5,5%
totaal	aantal	257	273	199	148	877
	procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

tabel IX-1 vinden respondenten dat zij voldoende geïnformeerd zijn over geldzaken? naar leeftijd (zie figuur 2-2)

		VMBO / praktijk- onderwijs	HAVO of HAVO / VWO	VWO	MBO	HBO	WO	totaal
ja	aantal	69	82	118	80	68	37	454
	procent	62,2%	64,6%	57,8%	60,6%	60,2%	52,9%	60,0%
min of meer	aantal	26	26	61	37	28	22	200
	procent	23,4%	20,5%	29,9%	28,0%	24,8%	31,4%	26,4%
nee	aantal	5	13	13	8	15	9	63
	procent	4,5%	10,2%	6,4%	6,1%	13,3%	12,9%	8,3%
weet niet	aantal	11	6	12	7	2	2	40
	procent	9,9%	4,7%	5,9%	5,3%	1,8%	2,9%	5,3%
totaal	aantal	111	127	204	132	113	70	757
	procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

tabel IX-2 vinden respondenten dat zij voldoende geïnformeerd zijn over geldzaken? naar huidige opleiding (zie figuur 2-3)

		12 t/m 14 jaar	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 23 jaar	totaal
noemt organisaties / adviseurs	aantal	23	37	42	42	144
	procent	9,1%	13,7%	21,1%	28,6%	16,5%
noemt geen organi- saties /adviseurs	aantal	231	234	157	105	727
	procent	90,9%	86,3%	78,9%	71,4%	83,5%
totaal	aantal	254	271	199	147	871
	procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

tabel IX-3 kan men aan een vriend of vriendin een organisatie of adviseur aanraden, in geval van financiële problemen?, naar leeftijd (zie figuur 2-4)

		VMBO / praktijk- onderwijs	HAVO of HAVO / VWO	VWO	MBO	HBO	WO	totaal
noemt organisaties / adviseurs	aantal	11	16	20	26	30	23	126
	procent	10,0%	12,7%	10,0%	19,8%	26,5%	32,9%	16,8%
noemt geen organi- saties /adviseurs	aantal	99	110	181	105	83	47	625
	procent	90,0%	87,3%	90,0%	80,2%	73,5%	67,1%	83,2%
totaal	aantal	110	126	201	131	113	70	751
	procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

tabel IX-4 kan men aan een vriend of vriendin een organisatie of adviseur aanraden, in geval van financiële problemen?, naar huidige opleiding (zie figuur 2-5)

		12 t/m 14 jaar	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 23 jaar	totaal
geen financiële problemen	aantal	226	228	128	83	665
	procent	91,5%	85,4%	65,3%	58,0%	78,0%
een of meer financiële problemen	aantal	21	39	68	60	188
	procent	8,5%	14,6%	34,7%	42,0%	22,0%
totaal	aantal	247	267	196	143	853
	procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

tabel IX-5 heeft men zelf een of meer financiële problemen (inclusief een studieschuld)? naar leeftijd (zie figuur 2-7)

		12 t/m 14 jaar	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 23 jaar	totaal
geen financiële problemen	aantal	226	228	128	83	665
	procent	91,5%	85,7%	72,3%	69,7%	82,2%
een of meer financiële problemen	aantal	21	38	49	36	144
	procent	8,5%	14,3%	27,7%	30,3%	17,8%
totaal	aantal	247	266	177	119	809
	procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

tabel IX-6 heeft men zelf een of meer financiële problemen (exclusief een studieschuld)? naar leeftijd (zie figuur 2-8)

		VMBO / praktijk- onderwijs	HAVO of HAVO / VWO	VWO	MBO	HBO	WO	totaal
geen financiële problemen	aantal	97	112	175	87	76	40	587
	procent	92,4%	90,3%	87,1%	69,0%	69,1%	58,0%	79,9%
een of meer financiële problemen	aantal	8	12	26	39	34	29	148
	procent	7,6%	9,7%	12,9%	31,0%	30,9%	42,0%	20,1%
totaal	aantal	105	124	201	126	110	69	735
	procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

tabel IX-7 heeft men zelf een of meer financiële problemen (inclusief een studieschuld)? naar huidige opleiding (zie figuur 2-9)

		VMBO / praktijk- onderwijs	HAVO of HAVO / VWO	VWO	MBO	HBO	WO	totaal
geen financiële problemen	aantal	97	112	175	87	76	40	587
	procent	92,4%	90,3%	87,1%	72,5%	75,2%	76,9%	83,5%
een of meer financiële problemen	aantal	8	12	26	33	25	12	116
	procent	7,6%	9,7%	12,9%	27,5%	24,8%	23,1%	16,5%
totaal	aantal	105	124	201	120	101	52	703
	procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

tabel IX-8 heeft men zelf een of meer financiële problemen (exclusief een studieschuld)? naar huidige opleiding (zie figuur 2-10)